

曾国藩全集

• 家书一

曾国藩全集

● 家书 一

道貌岸然实则伪君子也 孔孟之卫士

古之钓鱼之非也

岳麓书社

一九八六年·湖南长沙

本册整理：邓云生
责任编辑：浩 明

曾国藩全集·家书(一)

岳麓书社出版（长沙市展览馆路14号）
湖南省岳麓书社发行 湖南省新华印刷二厂印刷

1985年10月第1版1986年7月第2次印刷
字数：600,000 印张：27.625 印数：6,901—9,900
书号：11285·55 定价：5.90 元

字諭紀澤見外祖母於九月十六
 日壽辰前寄去銀參指兩家中配水
 禮送去以後凡親族中有紅白喜事我
 亦送禮者亦守信守知其差幾多少大
 此次寄九藥二瓶一送林祖一寄尔母服之相安否尔下次寄知
 的之尔等 四井及尔母酌量寄來可也

九月初七日滌生示

曾国藩墨迹 咸丰九年九月初七日致
 曾纪泽（原件藏湖南图书馆）

编校说明

一、《曾国藩全集·家书》（以下简称《家书》）据湖南图书馆藏（即湘乡曾氏旧藏）原件、抄件及光绪己卯传忠书局《曾文正公家书》《曾文正公家训》刻本编辑，并据台湾学生书局一九六五年影印本《湘乡曾氏文献》补苴校正。

二、《家书》共收曾氏致祖父母、父母、叔父母、诸弟、妻、子等人书信一千四百五十九封，较传忠书局刻本多出五百六十二封，其中三百七十八封系首次刊印，同时依据原件、影印原件及抄件对刻本中四百六十八封信件作了校补。刻本所收曾氏致内兄欧阳牧云及堂叔曾丹阁的信件，编入全集别册，《家书》不收。

三、凡有原件及影印原件者概据原件及影印原件，无原件及影印原件者据抄件，无原件、影印原件及抄件者则据刻本过录。为保存文献本来面目，原有错讹倒衍一仍其旧，而于其后加方括号著明正字或作简单说明，有的说明则以脚注形式置于页末。有些信件缺信首受信人名称及信尾落款，整理时亦未加以添补。

四、抄件中大部分系传忠书局刻本的发刻稿本，保存了当时编纂者删改的痕迹和所加的批语。凡编纂者删去的文字，一律予以恢复。所加批语，以脚注形式录于页末。

五、异体字改用通行字(专名不改)，通假字一般不改。所有表示尊称的抬头、空格取消，表示谦称卑称的小号字改用和正文相同的字体。夹注、旁注用小号字排入相应之处。

六、原缺字用△表示，缺字多处则加注说明。漶漫难以辨识之字用□表示。据另本所补的文字，置于尖括号内，并出页末脚注。个别脱漏之字，可据文意补者，亦补于尖括号内。

七、《家书》各件标题及简单提要系编校者所加。

信件出处说明

《曾国藩全集·家书》各件来源情况如下（数码字为各件标题前的编号）——

一、湖南图书馆藏原件：

0349 0360 0397 0400 0424 0431 0435 0478 0509
0546 0548 0555 0612 0630 0849 0908 0920 0928
0930 0935 0937 0993 1060 1061 1424

二、湖南图书馆藏抄件：

0100 0101 0102 0103 0104 0105 0106 0107 0108
0147 0148 0149 0150 0151 0152 0153 0154 0155
0156 0157 0158 0159 0160 0161 0162 0163 0164
0165 0166 0167 0168 0169 0170 0171 0172 0173
0174 0175 0176 0177 0178 0179 0180 0181 0182
0183 0184 0185 0186 0187 0188 0189 0190 0191
0192 0193 0194 0195 0196 0197 0198 0199 0200

曾國藩全集·家书

0201	0202	0203	0204	0205	0207	0208	0209	0210
0211	0212	0213	0214	0215	0216	0217	0218	0219
0220	0221	0222	0223	0224	0225	0226	0227	0228
0229	0230	0231	0232	0233	0234	0235	0236	0237
0238	0239	0240	0241	0242	0243	0244	0245	0246
0247	0248	0249	0250	0251	0252	0253	0254	0255
0256	0257	0258	0259	0261	0262	0265	0267	0269
0272	0275	0276	0278	0279	0281	0282	0283	0284
0295	0296	0300	0301	0305	0306	0307	0308	0310
0311	0312	0316	0317	0318	0319	0320	0321	0322
0323	0324	0325	0327	0328	0330	0331	0332	0334
0335	0338	0339	0340	0341	0342	0343	0344	0345
0347	0350	0351	0352	0353	0354	0355	0357	0358
0359	0361	0363	0364	0365	0367	0368	0369	0370
0371	0372	0373	0374	0375	0376	0377	0378	0380
0381	0382	0383	0385	0386	0387	0388	0389	0391
0392	0393	0395	0396	0399	0401	0402	0403	0404
0405	0406	0407	0408	0410	0411	0412	0413	0414
0415	0416	0417	0418	0419	0420	0421	0422	0423
0425	0426	0428	0429	0430	0432	0433	0434	0436
0437	0438	0439	0440	0441	0442	0443	0444	0445
0446	0447	0448	0449	0450	0451	0452	0453	0454
0455	0456	0457	0458	0459	0460	0461	0462	0463
0464	0465	0466	0468	0469	0470	0471	0472	0473

信件出处说明

0474	0475	0476	0477	0479	0480	0481	0482	0483
0484	0485	0486	0487	0488	0489	0490	0491	0492
0493	0494	0495	0496	0497	0498	0499	0500	0501
0502	0503	0504	0506	0507	0508	0510	0512	0513
0514	0515	0516	0517	0519	0520	0521	0523	0524
0525	0526	0527	0528	0529	0530	0531	0532	0533
0534	0536	0537	0538	0539	0540	0541	0542	0543
0544	0545	0547	0549	0550	0551	0552	0554	0556
0557	0558	0559	0560	0561	0562	0563	0564	0565
0566	0567	0568	0569	0570	0571	0572	0573	0574
0575	0576	0577	0578	0580	0581	0582	0583	0584
0585	0586	0587	0588	0589	0590	0591	0592	0593
0594	0595	0596	0597	0598	0599	0600	0601	0602
0603	0604	0605	0606	0607	0608	0609	0610	0611
0613	0614	0615	0616	0617	0618	0619	0620	0621
0622	0623	0624	0625	0626	0627	0628	0629	0631
0632	0633	0634	0635	0636	0637	0638	0639	0640
0641	0642	0643	0644	0645	0646	0647	0648	0649
0650	0651	0652	0653	0654	0655	0656	0657	0658
0659	0660	0661	0662	0663	0664	0666	0667	0668
0669	0670	0671	0672	0673	0674	0675	0676	0677
0678	0679	0680	0681	0682	0683	0684	0685	0686
0687	0688	0689	0690	0691	0693	0694	0695	0696
0697	0698	0699	0700	0701	0703	0704	0705	0706

曾国藩全集·家书

0707 0708 0709 0710 0711 0712 0713 0714 0715
0716 0717 0718 0719 0720 0722 0723 0724 0725
0726 0727 0728 0729 0730 0731 0732 0733 0734
0735 0736 0737 0738 0739 0741 0742 0743 0744
0900 0901 0902 0903 0904 0905 0906 0907 0909
0910 0911 0912 0913 0914 0915 0916 0917 0918
0919 0921 0922 0923 0924 0925 0926 0927 0929
0931 0932 0933 0934 0936 0938 0939 0940 0941
0942 0943 0944 0945 0946 0947 0948 0949 0950
0951 0952 0953 0954 0955 0956 0957 0958 0959
0960 0961 0962 0963 0964 0965 0966 0967 0968
0969 0970 0971 0972 0973 0974 0975 0976 0977
0978 0979 0980 0981 0982 0983 0984 0985 0986
0987 0988 0989 0990 0991 0992 0994 0995 0996
0997 0998 0999 1000 1001 1002 1003 1004 1005
1006 1007 1008 1009 1010 1011 1012 1013 1014
1015 1016 1017 1018 1019 1020 1021 1022 1023
1024 1025 1026 1027 1028 1029 1030 1031 1032
1033 1034 1035 1036 1037 1038 1039 1040 1041
1042 1043 1044 1045 1046 1047 1048 1049 1050
1051 1052 1053 1054 1055 1056 1057 1058 1059
1062 1063 1064 1065 1066 1067 1068 1069 1070
1071 1072 1073 1074 1075 1076 1077 1078 1079
1080 1081 1082 1083 1084 1085 1086 1087 1088

信件出处说明

1089	1090	1091	1092	1093	1094	1095	1096	1097
1098	1099	1100	1101	1102	1103	1104	1105	1106
1107	1108	1109	1110	1111	1112	1113	1114	1115
1116	1117	1118	1119	1120	1121	1122	1123	1124
1125	1126	1127	1128	1129	1130	1131	1132	1133
1134	1135	1136	1137	1138	1139	1140	1141	1142
1143	1144	1145	1146	1147	1148	1149	1153	1163
1170	1173	1174	1175	1176	1177	1178	1179	1180
1181	1182	1183	1184	1185	1186	1187	1188	1189
1190	1191	1192	1193	1194	1195	1196	1197	1198
1199	1200	1201	1202	1203	1204	1205	1206	1207
1266	1267	1270	1271	1272	1273	1274	1276	1277
1278	1279	1281	1283	1284	1285	1286	1288	1289
1290	1291	1293	1295	1296	1298	1300	1301	1302
1304	1306	1307	1308	1310	1312	1313	1314	1315
1317	1318	1320	1321	1322	1323	1324	1326	1327
1329	1331	1332	1333	1335	1338	1339	1340	1341
1342	1343	1344	1346	1347				

三、光绪己卯传忠书局刻本：

0001	0002	0003	0004	0005	0006	0007	0008	0009
0010	0011	0012	0013	0014	0015	0016	0017	0018
0019	0020	0021	0022	0023	0024	0025	0026	0027
0028	0029	0030	0031	0032	0033	0034	0035	0036
0037	0038	0039	0040	0041	0042	0043	0044	0045

曾国藩全集·家书

0046	0047	0048	0049	0050	0051	0052	0053	0054
0055	0056	0057	0058	0059	0060	0061	0062	0063
0064	0065	0066	0067	0068	0069	0070	0071	0072
0073	0074	0075	0076	0078	0079	0080	0081	0082
0083	0084	0085	0086	0087	0088	0089	0090	0091
0092	0093	0094	0095	0096	0097	0098	0099	0109
0110	0111	0112	0113	0114	0115	0116	0117	0118
0119	0120	0122	0123	0126	0127	0137	0138	0139
0140	0206	0294	0309	0326	0333	0362	0366	0390
0467	0553	0665	0692	0702	0745	0746	0748	0749
0751	0752	0753	0754	0756	0757	0758	0759	0761
0762	0763	0764	0765	0766	0767	0768	0770	0771
0772	0773	0774	0775	0777	0778	0779	0780	0782
0783	0784	0785	0786	0787	0788	0789	0790	0791
0792	0793	0794	0795	0796	0798	0799	0800	0801
0803	0804	0805	0806	0807	0808	0809	0810	0812
0813	0814	0815	0816	0817	0818	0819	0820	0821
0822	0823	0824	0825	0827	0828	0829	0830	0831
0832	0833	0834	0835	0836	0837	0838	0839	0840
0841	0843	0844	0845	0846	0847	0848	0849	0850
0851	0852	0853	0854	0855	0857	0858	0859	0860
0861	0863	0864	0865	0866	0867	0868	0869	0870
0871	0872	0874	0875	0876	0877	0878	0879	0880
0881	0882	0883	0884	0885	0887	0888	0889	0890

0891	0892	0894	0895	0896	0897	0898	0899	1158
1169	1208	1209	1210	1211	1212	1213	1214	1216
1217	1218	1219	1220	1223	1224	1226	1228	1230
1232	1235	1237	1241	1246	1249	1252	1253	1256
1257	1259	1263	1264	1265	1268	1269	1275	1280
1316	1319	1337	1348	1349	1350	1351	1353	1355
1356	1358	1360	1361	1362	1363	1368	1369	1370
1371	1372	1373	1375	1376	1432	1433	1438	

四、台湾学生书局一九六五年影印《湘乡曾氏文献》：

0077	0121	0124	0125	0128	0129	0130	0131	0132
0133	0134	0135	0136	0141	0142	0143	0144	0145
0146	0260	0263	0264	0266	0268	0270	0271	0273
0274	0277	0280	0285	0286	0287	0288	0289	0290
0291	0292	0293	0297	0298	0299	0302	0303	0304
0313	0314	0315	0329	0336	0337	0346	0348	0356
0379	0384	0394	0398	0409	0427	0505	0511	0518
0522	0535	0579	0721	0740	0747	0750	0755	0760
0769	0776	0781	0797	0802	0811	0826	0842	0856
0862	0873	0886	0893	1150	1151	1152	1154	1155
1156	1157	1159	1160	1161	1162	1164	1165	1166
1167	1163	1171	1172	1215	1221	1222	1225	1227
1229	1231	1233	1234	1236	1238	1239	1240	1242
1243	1244	1245	1247	1248	1250	1251	1254	1255
1258	1260	1261	1262	1282	1287	1292	1294	1297

曾国藩全集·家书

1299	1303	1305	1309	1311	1325	1328	1330	1334
1336	1345	1352	1354	1357	1359	1364	1365	1366
1367	1374	1377	1378	1379	1380	1381	1382	1383
1384	1385	1386	1387	1388	1389	1390	1391	1392
1393	1394	1395	1396	1397	1398	1399	1400	1401
1402	1403	1404	1405	1406	1407	1408	1409	1410
1411	1412	1413	1414	1415	1416	1417	1418	1419
1420	1421	1422	1423	1425	1426	1427	1428	1429
1430	1431	1434	1435	1436	1437	1439	1440	1441
1442	1443	1444	1445	1446	1447	1448	1449	1450
1451	1452	1453	1454	1455	1456	1457	1458	1459

五、抄件中下列各件曾据《湘乡曾氏文献》校正：

0100	0147	0148	0149	0150	0151	0152	0153	0154
0155	0156	0157	0158	0159	0160	0161	0162	0163
0165	0166	0167	0168	0169	0170	0171	0172	0173
0174	0175	0176	0177	0178	0179	0180	0181	0182
0183	0184	0185	0186	0187	0188	0189	0190	0191
0192	0193	0194	0195	0196	0197	0198	0199	0201
0204	0205	0207	0209	0211	0212	0217	0218	0220
0221	0222	0223	0224	0225	0226	0227	0228	0229
0230	0231	0232	0233	0234	0235	0236	0237	0238
0239	0240	0241	0242	0243	0244	0245	0246	0247
0248	0249	0250	0251	0252	0253	0254	0255	0256
0257	0258	0259	0260	0261	0262	0265	0267	0269

信件出处说明

0272	0275	0276	0278	0279	0281	0283	0284	0295
0296	0300	0308	0310	0311	0312	0316	0317	0319
0322	0324	0327	0328	0330	0332	0334	0338	0345
0347	0350	0352	0353	0355	0357	0358	0359	0361
0365	0367	0369	0370	0371	0372	0373	0375	0376
0377	0378	0380	0382	0383	0385	0386	0387	0388
0389	0392	0393	0395	0396	0401	0402	0403	0408
0413	0421	0426	0429	0434	0446	0460	0473	0484
0489	0495	0504	0510	0511	0517	0533	0543	0549
0550	0551	0567	0596	0608	0623	0637	0643	0650
0656	0672	0680	0701	0712	0720	0729	0730	0732
0734	0737	0738	0911	0917	0922	0929	1007	1333

1338

目 录

信件出处说明..... (1)

道光二十年

0001. 禀父母二月初九日 ..... (1)

道光二十一年

0002. 禀祖父四月十七日 ..... (3)

0003. 禀父五月十八日 ..... (4)

0004. 禀祖父六月初七日 ..... (6)

0005. 禀祖父六月二十九日 ..... (7)

0006. 禀父八月初三日 ..... (9)

0007. 禀父母八月十七日 ..... (11)

0008. 禀叔父八月十七日 ..... (13)

0009. 禀父母九月十五日 ..... (13)